

*Marko Družić**

**JØRGEN ØRSTRØM MØLLER:
POLITICAL ECONOMY IN A GLOBALIZED WORLD,
World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.,
Singapur 2009. godine (442 stranice)**

Uvod

Tema ove knjige je u suštini analiza modernoga svijeta, sa naglaskom, međutim ne ograničavajući se, na ekonomsku i političku dimenziju.

Općenito, Møller podržava pro-globalistički stav, i sve ono što se obično uz njega veže: pacifizam, zalaganje za integraciju, ukidanje svih vrsta barijera na protok rada, kapitala, trgovine itd.

Rodio se pri kraju Drugog svjetskog rata, i, kao što nas obavještava u uvodu ove knjige, post-ratna bijeda u Europi mu se snažno usadila u sjećanje.

Često se u današnje vrijeme kao primarni motiv globalizacije i integracije navodi želja za većom učinkovitošću, profitom i sl., i dok to vjerojatno vrijedi u slučaju SAD-a, nisam siguran da vrijedi u slučaju Europe. Dok je ekonomska učinkovitost sigurno jedan od glavnih motiva globalizacijskih sila u cijelom svijetu, u slučaju Europe prvi je i osnovni motiv bio osiguravanje mira na kontinentu. Jednom kada se to uspostavilo, otvorena su vrata za raspravu o daljnjim ciljevima: ujedinjenju Europe u jednu zajednicu koja bi bila dovoljno velika i moćna da svojim članovima osigura kompetitivnost, sigurnost i prosperitet u novim globalnim uvjetima, za koje se treba pobrinuti da odgovaraju načelima prosvjetiteljstva.

Ovo su osnovne propozicije koje čine temeljni stav autora o ovom pitanju, pa bi se moglo reći da je on u suštini u tom pogledu dijete Europske unije, ili obrnuto, da je EU dijete intelektualaca i političara stavova sličnih Møllerovim. Usudio bih

* M. Družić, univ. bacc. oec. (E-mail: druzicm@yahoo.com)

se dakle reći, da su kreatori i pastiri EU-a, pojedinci koji u globalu dijele svjetonazor sa autorom ove knjige.

Nakon desetljeća Hladnoga rata i blokovske politike, spomenuti ciljevi su početkom 90-ih opet došli u prvi plan. Sovjetsko carstvo se raspalo, Istočna Europa je zainteresirana za članstvo u EU-u, Kina postaje ekonomska velesila, Indija provodi prve značajne ekonomske reforme, svjetska trgovina dobiva novi okvir u WTO-u, Europa realizira san europskoga *jedinstvenoga* tržišta i *zajedničke* valute. Svijet snažno i neumoljivo korača prema globalizaciji i integraciji.

Ono što autora zanima je kako ove procese pospješiti i očuvati, jer što se njega tiče, globalizacija predvođena načelima prosvjetiteljstva (naglasak na ljudska prava, jednakost, sloboda mišljenja, pravедnost itd.) jest proces koji osigurava mir, stabilnost, ekonomsku učinkovitost i progres u svijetu. Ukratko, proces od kojeg, ako ga se pažljivo vodi, svi profitiraju.

Odgovor na ovo pitanje daje sam autor: „Jedini način koji ja vidim[da se globalizaciju pospješiti i očuvati], je da se produbi razumijevanje ekonomske globalizacije, tako da bi se moglo bolje ocijeniti što se događa, te ispraviti distorzije i neželjene nuspojave.“

U ovu svrhu, Møller je godinama pisao članke na temu globalizacije koji su sadržani u ovoj knjizi.

Prije nego započnemo sa razradom sadržaja, bilo bi uputno nakratko se dotaknuti pitanja metodologije, t.j. kako autor pristupa predmetu analize. Grubo govoreći Møllerov stil analize bi se mogao opisati kao heterodoksni i interdisciplinarni. Ovo je vidljivo iz samog naslova „Politička ekonomija u globaliziranom svijetu“, gdje se rabi gotovo arhaični termin „politička ekonomija“ koji su koristili još Smith i Ricardo, u doba kada je odnos tih dviju disciplina bio puno prisniji nego danas. Krajem 19.st. pojavom marginalističke revolucije i utjecajem snažnih pozitivističkih struja, ekonomska znanost u želji da emulira uspjeh prirodnih znanosti, i da dobije na objektivnosti i egzaktnosti, sječe svoje veze sa društvenim znanostima. Møller zastupa manjinsku struju koja u zadnje vrijeme nešto dobiva na snazi, koristi se originalnim interdisciplinarnim pristupom pri ekonomskoj analizi, oslobađajući je strogih matematičkih okvira.

Analiza sadržaja

Knjiga se sastoji od 66 članaka pisanih u razdoblju od desetak godina (1997.-2008.), grupiranih u 5 cjelina:

1. Future global trends (8 članaka)
2. Economic globalization (16)
3. Economic integration (12)
4. Global financing (15)
5. Asia in the world (15)

Prvu i drugu cjelinu ću obraditi zajedno jer se bave vrlo sličnom problematikom, dok ću ostale obraditi zasebno.

1. Future Global Trends i Economic Globalization

U prvom članku u knjizi autor nas upozorava da nakon 200 godina industrijalizacije u kojoj su prirodni resursi bili tretirani kao da su neograničeni, čovječanstvo ulazi u novo razdoblje. Jedan od ključnih problema sa kojima će se u bliskoj budućnosti svijet morati ozbiljno suočiti je ograničenost resursa. Specifično: hrana, energija, sirovine, pitka voda i okoliš pogodan za normalan život.

Što se tiče hrane, zadnjih godina cijene rastu, dok rastuća svjetska populacija, a to je prvo što većini padne na pamet kao objašnjenje, je izgleda najmanje bitan faktor. Glavni uzroci su urbanizacija, tj. snažna deruralizacija u manje razvijenim zemljama svijeta, i veći prosječni dohodak po stanovniku koji ljudima omogućava da povećaju udio mesa i mesnih prerađevina u svojoj prehrani, a njih je mnogo skuplje proizvesti nego prehrambene proizvode biljne vrste. Cijenama prehrambenih proizvoda također ne pomaže činjenica da je jedan velik dio svjetskog tržišta hrane denominiran u američkim dolarima, i kada vrijednost dolara opada, nužno slijedi da je potrebno više dolara za kupiti jednu jedinicu hrane nego prije. Nadalje, sagorijevanje potencijalne hrane kao bio-gorivo također smanjuje potencijal proizvodnje.

Dakle, trenutačno, glavni problem autor vidi na strani ponude, međutim lako bi se moglo dogoditi da u bliskoj budućnosti rastuća svjetska populacija zauzme prvo mjesto među razlozima za brigu oko hrane. Nude se potencijalna rješenja obrađivanjem novih površina (Rusija, Ukrajina, dijelovi Afrike itd), i razvijanjem novih tehnologija, međutim Møller nema previše povjerenja u dolazak nove „zelene revolucije“, te predviđa da neće u budućnosti doći do gladi, ali će doći do daljnjeg rasta cijena, što će povećati društvene nejednakosti i socijalne distorzije diljem svijeta.

Što se tiče energije, sve veća potražnja Kine i Indije prikazuje se kao glavni uzrok rasta cijena. U kratkom roku, predviđa se povećanje učinkovitosti pri korištenju energenata, međutim ne u tolikoj mjeri da prati rastuću potražnju, dakle, neto efekt je dodatno povećanje cijena energenata. U dugom roku, predviđa se da će se dogoditi promjena udjela pojedinih energenata u svjetskoj energetskej potrošnji. Nafta će uskoro nestati, međutim neće biti zamijenjena primarno obnovljivim izvorima energije već, tvrdi se, ugljenom ili nuklearnom energijom.

Sve u svemu, što se tiče hrane, energije i sirovina, zaključak je da stanje nije kritično, te da će rast cijena vjerojatno usporiti globalni rast, ali ga neće zaustaviti.

Međutim kada se počne pričati o vodi i okolišu, problemi su nešto ozbiljniji.

Problem sa vodom nije u ukupnoj količini, već u rasprostranjenosti. Da bi se voda osigurala u recimo industrijskim i poljoprivrednim zonama (gdje je najviše

potrebna), potrebno ju je ili transportirati ili pročistiti, što su skupi procesi. Ovaj problem vrlo vjerojatno očekuje Kinu u budućnosti, koja ima oko 20-25% svjetske populacije, a samo 7% svjetskih zaliha pitke vode. Čini se da će trgovina vodom biti sljedeća „velika stvar“, te autor upozorava da kada se radi o potpuno neelastičnom proizvodu, o kojem iz dana u dan ovise ljudski životi, i najmanje tržišne distorzije mogu uzrokovati revolucije.

Problem zagađenja, tvrdi se, ne može se riješiti niti novim teritorijima, ni tehnologijom, niti bolje funkcionirajućim tržištima. Jedino kako se može učinkovito rješavati je nekakvim oblikom međunarodnoga dogovaranja i upravljanja. Po Møllerovom mišljenju, svjetski čelnici u tom području nisu zablistali, dokaz: Kyoto protokol. Nabraja se više mana Kyoto protokola prisutnih na više razina. Prvo na političkoj, gdje su loše političke odluke rezultirale odsutnošću nekih od ključnih igrača (Kina, Indija), dok se druge natjeralo na povlačenje (SAD). Nadalje, tvrdi se da se Kyoto-ov mehanizam, stavljanja plafona na, te omogućavanje trgovanja dozvolama za zagađenje, zapravo ne bavi glavnim problemom, a to je potreba da se emisija stakleničkih plinova smanji. Emisija stakleničkih plinova u razvijenijim društvima iznimno snažno korelira sa brojem stanovnika, tako da se numerička ograničenja dana u protokolu zapravo ne mogu postići osim možda u Europi i Rusiji, gdje je demografska slika loša. Rješenje leži u fokusiranju na potrošača umjesto proizvođača. Potrošač je ultimativni zagađivač, jer proizvođači reaguju na njegove želje, a ne obrnuto. Predlaže se nekakva vrsta oporezivanja proizvoda čija proizvodnja uzrokuje zagađenje. U suštini vrlo jednostavna logika: biti će više onoga što subvencioniraš, a manje onoga što oporezuješ.

Međutim, po Møllerovom mišljenju, problem Kyoto protokola je samo manji dio ukupnoga problema zastarjelih međunarodnih institucija, te zastarjelog globalnog političkog sustava.

Današnje globalne institucije su produkt sistema osmišljenog nakon Drugog svjetskog rata. U to doba nastali su Ujedinjeni Narodi, Trgovinska organizacija (ITO, GATT – poslije WTO), kanal za financiranje rekonstrukcije i razvoja (Svjetska Banka), i fond za izgladivanje određenih vrsta financijskih distorzija (IMF). Ove institucije naizgled međunarodnog karaktera, su u stvarnosti zamišljene i kreirane kao alat SAD-a za ostvarenje vlastitih političkih interesa na međunarodnoj sceni, te pošto su ti interesi od strane ostatka svijeta (ili barem od ostalih većih igrača) ocijenjeni kao relativno benigni, Zapad ga je podržavao, a ostali su sa njime naučili živjeti. Ovaj sustav je po Møllerovoj ocjeni svijetu dobro služio 50-tak godina, međutim zastario je u barem dva bitna pogleda. Prvo, ne uključuje u odlučivanje nove igrače. G-7 i G-8 ne uključuju Kinu i Indiju, 5 država pobjednica Drugog svjetskog rata još uvijek jedine imaju pravo na veto u vijeću sigurnosti UN-a. Nadalje, sama kompozicija vijeća sigurnosti koja ne uključuje Njemačku, Japan, Indiju, i niti jednog predstavnika iz Afrike, Bliskog Istoka kao ni Latinske Amerike, itd.

Sa druge strane, ne uzimaju se u obzir ostale velike promjene koje su zahvatile moderno društvo.

Postojeći globalni model, američka neoliberalna verzija kapitalizma više nije univerzalni i jedini model, dogmu slobodnoga tržišta kritiziraju mnoge države, biznismeni (Warren Buffet) i akademici (Paul Samuelson). Širenje informacija i formiranje stavova koje uz njih ide počelo se seliti sa klasičnih medija na internet. Nadalje, približava se doba kada će ograničenost dobara postati ključnom odrednicom ekonomskih procesa. I na kraju, izgleda da se raspada okosnica modernog industrijskog društva, nacija-država kao temeljno političko tijelo međunarodnih odnosa.

Od svega navedenog, autor najviše pažnje pridaje odumiranju nacije-države, i rastućim socijalnim distorzijama unutar nje. Navode se 3 glavna trenda koji nagovještaju sve veće i veće socijalne distorzije.

Prvi je problem internacionalne elitne manjine, nasuprot napuštene većine. Autor objašnjava kako je elita u modernim država sve više internacionalizirana, te kako u biti komunicira skoro pa isključivo sa elitom iz svoje, ili iz drugih zemalja. Veza elite i većine u državama svakim danom biva sve tanja i dok globalizacija nudi prednosti za cijelu naciju-državu, elita koja bi taj projekt morala predvoditi, zadržava sve prednosti za sebe, ostavljajući većinu da se pita da li te prednosti uopće postoje.

Drugi problem Møller vidi u poslovnoj klimi u novije vrijeme. Ističe kako bi cilj svake ekonomske mjere morao na kraju biti povećanje potrošnje i blagostanja ljudske rase, međutim u zadnje vrijeme mu se čini da je fokus prebačen na generiranje bogatstva, neovisno o tome kome ide i kako se raspodjeljuje. Vijesti o poduzećima koja otpuštaju stotine ili tisuće radnika u ime učinkovitosti se u medijima tretiraju kao pozitivna stvar, a neto efekt je zapravo da pojedinci na višim položajima povećavaju svoje bogatstvo ili bogatstvo svoga poduzeća, u isto vrijeme smanjujući ga velikom broju drugih pojedinaca. Zanimljivo bi bilo čuti što bi Vilfredo Pareto imao za reći na ovakav razvoj događaja.

Treći je problem etničkih manjina. Izlaže se teorija koja kaže da su etničke manjine od industrijske revolucije i rođenja nacije-države do danas, u pravilu prihvaćale svoje vladare druge etničke pripadnosti, dok god su im oni omogućavali prosperitet i ekonomski rast, što je bila situacija do sada. Ili kako Møller slikovito kaže: „Bili su spremni [Škoti unutar Velike Britanije, Ukrajinci u Rusiji, Katalonci u Španjolskoj itd] žrtvovati, doduše ne sav, ali jedan dio svoga kulturnoga identiteta na oltaru ekonomskog progressa. I to su i učinili“. Međutim, tvrdi se, to više nije slučaj. Nacija-država, kao okosnica industrijskoga društva je zastarila, i ne samo da više ne garantira ekonomski progres, nego mu često, u dobu globalizacije, stoji na putu. Ovo rezultira sve većim nezadovoljstvom spomenutih etničkih skupina.

Što se tiče nacije-države priča je otprilike kako slijedi. Dvjesto godina živjeli smo u industrijskom društvu koje je razvijalo industrijsku tehnologiju, čiji je fokus

bio na proizvodnji moći. Živjeli smo sa industrijskom kulturom koja je slavila sve veliko i homogeno, i na kraju sa industrijskom organizacijom koja je uređivala odnose između pojedinaca, institucija i nacija-država, potičući specijalizaciju, preciznost i efikasnost. Međutim u zadnjih 50tak godina situacija se promijenila. Mi danas, tvrdi se, živimo u „poluindustrijaliziranom“ društvu, koje pokušava asimilirati nove tehnologije i kulture u industrijsku strukturu, te kreirati model koji će spojiti nacionalnu organizaciju sa zahtjevima međunarodnih tokova ponude i potražnje. Ovo, tvrdi Møller, se ne može napraviti. Postoji veliki jaz između primarno lokalnog i nacionalnog institucionalnog okvira u državama, i „realnosti“, koja je internacionalna, a taj je jaz nešto što se mora ukloniti što prije moguće.

Na geopolitičkom planu, Møller također vidi potencijalne probleme na obzoru. SAD, kao neprikosnoveno najjača svjetska sila nakon Drugog svjetskoga rata, osnovala je globalne institucije kao refleksiju njihove idealne slike svijeta. Stajalište SAD-a o bilo kojoj temi se teško može ignorirati od strane bilo koje države. SAD su vodeća sila u svjetskim pregovorima neovisno o temi, u suštini zadnjih 50-tak godina preuzima ulogu „globalnoga policajca“. Kao takav, SAD je u suštini bio predvodnik i čuvar globalizacijskih trendova, međutim izgleda da u zadnje vrijeme to više nije slučaj. Postoje snažne tendencije u svim krugovima američkog društva da se fokus prebaci na sam SAD. Ako se to zaista dogodi, Møller predviđa povećavanje udjela moći ostalih svjetskih igrača u globalnim institucijama, te shodno tome nekakvu vrstu globalne vladavine gdje bi pravila određivale koalicije, umjesto dosadašnjega slučaja gdje jedna supersila diktira sve.

Za kraj ostavljam najočitiju prijetnju silama globalizacije: terorizam. Møller posvećuje par članaka temi sraza kultura Zapad – Islam. Posljednjih godina, pogotovo u sjevernoj Europi, dolazi do sve većih tenzija između domaćeg stanovništva i useljenika muslimanske vjeroispovijesti. Prvi smatraju da bi se useljenici trebali više asimilirati i prilagođavati zemlji u koju su došli, dok drugi vrlo visoko vrednuju svoje veze sa domovinom i kulturološke i ostale običaje. Također, u relativno nedavnom slučaju „Muhamedovih stripova“ u Danskoj, gdje su crtači toga stripa ismijavali islam, pa je nastao međunarodni skandal, vidljivo je da jedna strana svojom „svetinjom“ smatra slobodu govora, dok druga svoju vjeru, a kao što svi znamo, kada se nekome dira u ono što smatra „svetim“, reakcija zna biti burna. Møller, moglo bi se reći tipično moderno-europski, predlaže umjerenost, smirenost, uspostavljanje dijaloga između sukobljenih strana te poticanje postizanja većeg razumijevanja suprotnoga stajališta. Sličan recept se predlaže i za borbu protiv terorizma, tzv. zauzimanje „superiornog moralnog položaja“. To podrazumijeva tri ključna koncepta:

1. Disciplinu vladanja samima sobom – u smislu da se odupremo potrebi da se koristimo svojom moći za ispunjavanjem vlastitih ciljeva i da se odluke donose na osnovi konsenzusa

2. Tolerancija prema drugima i njihovim vrijednostima

3. Međusobno poštovanje, i politika u kojoj nema dvostrukih standarda.

Autor smatra da se dugoročno borba protiv terorizma može dobiti samo zauzimanjem superiornog moralnog položaja, pokazujući svima da naš način života nudi puno više nego život ekstremista.

3. Economic Integration

Kroz cijelu knjigu se provlači tema nestajanja nacije-države i industrijskoga društva koje ju je stvorilo, na njihovo mjesto nadolazećeg „informativnog i komunikacijskog“ društva, i sveprožimajuće integracije. Možda bi bilo uputno ovdje kratko objasniti što se točno pod ovim pojmovima podrazumijeva, nadovezujući se na diskusiju o problemima povezanim sa nacijom-državom iz prošloga poglavlja.

Kada se pojavila, industrijalizacija je bila toliko snažan fenomen, da je sa sobom donjela potpuno drugačije društvo, tzv. „industrijsko društvo“, sa pripadajućom kulturom, organizacijom, institucijama i načinom razmišljanja. Møller smatra da smo sada na putu stvaranja novoga društva koje će zamijeniti industrijsko, kao što je industrijsko zamijenilo feudalno.

To novo društvo, osim informativnog i komunikacijskog, on naziva i „nematerijalnim društvom“. Osnovna razlika između njega i industrijskoga jest da industrijska tehnologija biva zamijenjena informativnom i bio-tehnologijom. Fokus prelazi sa generiranja materijalne moći na kreiranje, diseminaciju i kontroliranje informacija, i na bioinženjering. Homogenost i štovanje svega što je veliko, biva zamijenjeno raznolikošću, kreativnošću, maštom te malim i primjenjivim u različitim okolnostima.

S organizacijske strane, predviđa se promjena iz društva zasnovanog na pravilima, normama i zakonima, na vrijednosno-orijentirano društvo. Dakle, ljudi i organizacije neće više postupati na određeni način zato što moraju, već zato što osjećaju da je to ispravna stvar za učiniti. Glavni je problem, kao što je već spomenuto ranije, što su socijalne strukture, i institucije unutar država kreirane da služe u industrijskome društvu, te je njihov fokus uvijek bio primarno nacionalni, međutim u današnje vrijeme izazovi i problemi ne dolaze iznutra nego izvana.

Analogno zamjenjivanju feudalnoga društva nematerijalnim, odvija se proces prijelaza iz nacionalizacije u integraciju. Ovaj proces je po Mølleru ne samo neizbježan, već i poželjan. Kao utjelovljenje ovih procesa i ideala, on vidi Europsku Uniju, te je shodno tome ovo poglavlje posvećeno njoj kao primjeru idealne integracije. Četiri članka (*How the EU saved the world*, *The resilience of the European Union*, *Asia has a model in the euro* i *Happy 50th EU*) analiziraju i visoko ocjenjuju postupanje EU-a sa raznim teškoćama uključujući financijsku krizu, dok skoro svi preostali članci u poglavlju (osim možda *ASEAN's relations with the European Union* koji se bavi analizom diplomatskih odnosa te dvije inte-

gracije) bave se analizom ostalih svjetskih integracija (sa naglaskom na ASEAN), te isticanjem lekcija koje bi one mogle (i trebale) naučiti od EU-a.

Part 4. Global Financing

Kao što je očito iz samog naslova, ovo poglavlje posvećeno je analizi globalnih financija. Møller proučava ovu problematiku sa stajališta istinskoga globalista, promatrajući globalni financijski sustav kao nešto za što se treba pobrinuti da funkcionira optimalno, pritom u procesu odlučivanja ne uključujući kao faktor geopolitiku, te nacionalne ciljeve i interese pojedinih država.

Susrećemo se sa dvije vrste članaka. Prva su vrsta članci pisani prije nedavne velike financijske krize, a druga poslije. Naravno, odmah je jasno da je tema onih pisanih poslije, gotovo isključivo sama financijska kriza. Čitajući te članke pisane pri kraju 2007. godine čitatelj profitira od poprilično duboke, a u isto vrijeme sažete analize uzroka, posljedica i potencijalnih rješenja krize. Zanimljivo je napomenuti da čitajući članke prije nego je kriza izbila, vidi se da je Møller predviđao dolazak krize, i to ne jer je imao direktne podatke koliko rizičnih kredita određene kompanije u Americi daju, već čisto generalnim makroekonomskim opservacijama o financijskom stanju SAD-a, što sugerira ne-zanemarivu dubinu razumijevanja globalnog financijskog sustava. Mislim da se neće pogriješiti ako se ovdje nakratko uđe u specifičnosti.

Autor nas obavještava da je globalni financijski sustav u zadnjih 60-tak godina građen oko američkog dolara, tj oko američke ekonomije. Zadnjih 10-20 godina to „sidro“ globalnog financijskog sustava pokazuje znakove slabosti. SAD sve to vrijeme troši puno više nego što proizvodi, a potrebni višak ponude osigurava Kina. Ovakav razvitak situacije (kronična neravnoteža američkog gospodarstva) može se nastaviti neko vrijeme, a kada pričamo o valuti koja predstavlja sidro čitavoga sustava, vrlo dugo vrijeme, međutim ne beskonačno. Situaciji nije pomogla ni monetarna politika Fed-a, koja je rezultirala viškom likvidnosti a on se kanalizirao u razne vrste imovine, što je naravno rezultiralo rastom cijena. Møller kaže da je bilo samo pitanje vremena kada će ovaj „mjehur“ puknuti, međutim ono što je iznenadilo sve, jest veličina mjehura, proizašlog iz iznimno neodgovorne politike kreditiranja velikog broja financijskih institucija.

U teoriji, jedna od glavnih snaga globalnoga financijskoga sustava morala je biti raspršenost rizika među institucijama, međutim upravo obrnuto se pokazalo kao točno. Sve su dijelile isti rizik jer su ga efektivno samo prebacivale jedna na drugu. Zato se je kriza se vrlo brzo proširila na cijeli svijet, te su slabosti globalnog financijskog sustava svima postale bolno očite.

Prvo korak koji se mora učiniti da bi se situacija ispravila je vraćanje „umjerenom“ bankarstvu. Financijske institucije se moraju pridržavati propisanih im

rezervi, a centralne banke ih na to moraju prisiliti. Također mora se naći način za bolju kontrolu „novih“ financijskih instrumenata koji svojom kompleksnošću skrivaju stvarni rizik, pa konačnog kreditora i dužnika ostavljaju jedno drugome nepoznatima.

Međutim ovo je zasad samo saniranje onoga što je još dodatno pojačavalo simptome, potrebno je pobrinuti se za samu bolest, a ona je utjelovljena u neravnoteži ponude i potražnje u gospodarstvu SAD-a. Ono što se mora dogoditi po Mølleru, jest prebacivanje kupovne moći iz SAD-a u Aziju, što će naravno rezultirati manjim udjelom SAD-a u svjetskom BDP-u, a to je cijena globalne financijske stabilnosti.

Druga opcija je protekcionizam, koji se u suštini svodi na prebacivanje tereta proizašlih iz neke vrste sistemske neravnoteže u vlastitoj ekonomiji na druge. Ova politika je bila vrlo popularna 1930-ih godina, kada je, tvrdi se, produbila efekte Velike depresije do katastrofalnih razmjera. Ne treba posebno isticati da bi na eventualne protekcionističke tendencije SAD-a (bilo kao reakcija na krizu bilo iz nekog drugog razloga) autor gledao sa snažnim neodobravanjem.

Part 5. Asia in the World

Posljednje poglavlje u knjizi autor posvećuje Aziji koja će izgleda u bliskoj budućnosti zamijeniti SAD u ulozi globalnog ekonomskog „trend-setera“. Møller je uvjeren da će budućnost globalizacije u najvećoj mjeri biti određena upravo događajima na ovom kontinentu (ili barem na njegovim istočnim i južnim dijelovima). Poglavlje se, dakle, uglavnom bavi analizom azijskih država (poglavitito Kine i Indije), i njihovih ekonomskih i političkih unutarnjih i vanjskih problema, rješavanje kojih će odrediti tok globalizacije u narednim desetljećima.

Počnimo prvo sa vanjsko-političkim problemima sa kojima se Azija trentaćno suočava. SAD je nakon Drugog svjetskog rata i u Istočnoj Aziji i u Europi održavao snažnu vojnu i ekonomsku prisutnost, pa su oba kontinenta od ove intervencije snažno profitirala. Međutim situacija se sada mijenja. Azija postaje sve moćnija, a SAD je opterećen mnogobrojnim i snažnim ekonomskim problemima. Sve sugeriira da će u narednim godinama SAD biti svrgnut sa svjetskog trona, i da će Azija postati najjačom ekonomskom regijom, a Kina najvećom svjetskom ekonomijom. Upravo što SAD u vezi ove činjenice misli poduzeti (da li će shvatiti Aziju kao prijetnju, kao nešto što se može ignorirati, ili kao potencijalnog partnera), i kako će Azija na to reagirati, događaji su koji bi mogli odrediti prvu polovicu 21. stoljeća.

Nadalje, upravo snažna prisutnost SAD-a je bila jedan od faktora koji je osiguravao mir u regiji. To je omogućavalo Aziji razdoblje od skoro pola stoljeća neometanog ekonomskog rasta i prosperiteta. Međutim, kao što nas povijest uči, mirni suživot na duge vremenske staze nije nikada ljudima bio jača strana.

Møller sa skepsom promatra one koji traže i tvrde da su našli razloge koji će dovesti do rata između Kine i Indije kao dvije ekonomije sa najvećim potencijalom. Jedino oko čega mu se čini da su tenzije moguće između ova dva diva je činjenica da većina indijskih izvora pitke vode izvire na kineskom teritoriju (Tibet), a Kina će se uskoro suočiti sa nedostatkom vode.

Zanimljiva je činjenica je da trgovina među azijskim zemljama bilježi snažan porast, što, tvrdi se, nagovještava potencijalnu integraciju na obzoru. Da li će se to dogoditi ili ne, odlučit će dobra volja trenutačno brzo-rastućih ekonomija da dijele bogatstvo sa slabijima, tvrdi Møller.

Što se tiče ekonomskog dijela jednadžbe, Azija se suočava sa teoretskim problemom izabiranja modela. Do sada se uglavnom držala američke verzije kapitalizma, koja je pojavom nedavne financijske krize i rastućim socijalnim distorzijama, postala predmetom snažne kritike.

Dodatni problemi su demografske prirode, naime Japan i Južna Koreja imaju negativni prirodni prirast, Kina polako ulazi u razdoblje stagnacije i vrlo neravnomjernog udjela spolova u ukupnoj populaciji, dok Indija i većina Južne Azije bilježe snažan rast populacije. Neravnomjerna raspodjela dohotka kao posljedica brzog rasta vođenog američkom vrstom kapitalizma postaje sve veći problem, pogotovo u Kini. Na kraju, ne smiju se zaboraviti problemi vezani uz okoliš, koji bi se mogli pokazati kao najveća kočnica daljnjeg rasta azijskih zemalja.

Svi ovi problemi po Mølleru se jedino mogu, i moraju rješavati imajući u vidu širu globalnu sliku, sa Azijom kao ravnopravnim partnerom u globalizaciji i s ostatkom svijeta aktivno uključenim u njen razvoj.